

Витяг зі спогадів українського державного діяча та історика Дмитра Дорошенка про військовий погром у Калуші в липні 1917 р.

Наступ розпочався. Як звісно, спочатку він мав успіх. Після страшної канонади, яка цілком поруйнувала ворожі окопи на десятки кілометрів, війська пішли в атаку, проломили ворожий фронт по лінії Богородчани – Станиславів – Козова і просунулись уперед на 25–40 кілометрів, захопили міста Галич і Калуш. Але дуже скоро на цьому успіх і припинився. В кількох місцях окремі полки, захопивши ворожі окопи, не захотіли там залишитись і повернули назад; в других місцях не схотіли піддержати своїх наступаючих сусідів. Наслідки первісної перемоги були втрачені і доводилось уже думати про оборону. Сміливий порив окремих частин і смерть тисячів людей загинули марно.

А найстрашніше з усього погром, нотований в літописах останньої війни. Здеморалізовані солдати, упившись найдених в Калуші горівок і всяких трунків, кинулись грабити і розбивати крамниці, приватні й громадські будинки, мордувати людей, насилувати жінок. Але що було дивне: погромниками кермувала чиясь досвідчена рука і вказувала виключно українські громадські інституції й приватні мешкання для погрому; всі польські доми залишились цілі. Від погрому потерпіли майже виключно українці й жида. Жахливі подробиці калуського погрому оповів мені д[окто]р Іван Куровець**, що втік з Калуша до Чернівців. Пізніше розслідуванням було встановлено, що погромом дійсно керувала купка людей, що здавна звилася собі кубло при армійських інституціях, людей, що належали до компанії Геровських та Будиловців. Губерніяльний комісар Галичини Красковський*** при перших звістках про події в Калуші, виїхав туди, кинувся розганяти громил, виявив надзвичайну сміливість і відвагу, але

нічого вдіяти не міг, солдати були п'яні, офіцери від них ховались, австрійці страшенно бомбардували місто і от-от мали знову його захопити, що незабаром і сталось. Красковський ледви встиг вибратись з міста під убійчим вогнем.

Як тільки прийшла до мене звістка про успіх наступу і про здобуття Галича й Калуша, я негайно виїхав туди на місце, щоб відразу впровадити нашу адміністрацію в новоздобутих повітах.

Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914–1920). В чотирьох частинах: галицька руїна – доба Центральної Ради – доба Гетьманщина – доба Дерикторії. – Друге видання. – «Українське видавництво». – Мюнхен, 1969. – С. 133.

Документ підготувала: **Людмила Андрійчук**, науковий співробітник Меморіального музею «Калуська в'язниця» Музейно-виставкового центру.

*Дмитро Дорошенко (27.03(08.04)1882 р., м. Вільно (нині Вільнюс) – 19.03.1951 р., Мюнхен) – український історик, державний та громадський діяч. Від 1901 р. навчався у Варшавському, від 1902 р. – у Санкт-Петербурзькому університетах. У 1909 р. закінчив історико-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві. Впродовж 1909–1913 рр. вчителював у м. Катеринославі (нині Дніпропетровськ). 1913 р. виїхав до Києва, де викладав історію у школах. У березні 1917 р. обраний членом Української Центральної Ради (УЦР). 5 травня 1917 р. Тимчасовий уряд призначив Дорошенка комісаром Галичини та Буковини з правами генерал-губернатора. За дорученням УЦР почав формувати Генеральний Секретаріат із перспективою його очолити, однак через внутрішні суперечності подав у відставку й був призначений губернатором комісаром УЦР на Чернігівщині. З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського увійшов до складу його уряду, де у травні-листопаді 1918 р. очолював Міністерство закордонних справ. Через незгоду із грамотою гетьмана про федерацію з небільшовицькою Росією, вийшов у відставку. На початку 1919 р. викладав історію у Кам'янець-Подільському університеті. Від серпня 1919 р. до січня 1920 р. – очолював українську місію Червоного Хреста на Балканах. У 1921–1951 рр. – професор Українського вільного університету у Відні, Празі, Мюнхені; водночас 1926–1936 рр. – професор Карлового університету в Празі; 1936–1939 рр. – професор православного богословського факультету Варшавського університету; 1945–1951 рр. – президент Української вільної академії наук; 1947–1950 рр. – професор Колегії св. Андрія у Вінніпезі (Канада). Автор наукових досліджень з минулого української державності княжого та

козацько-гетьманського періодів, історії української Церкви, української історіографії, Визвольних змагань 1917–1921 рр., історії української культури. Автор бро-шури «Тарас Шевченко – національний поет України». Спогади Д. Доро-шенка складаються з двох томів. Перший має назву «Мої спогади про давнє минуле» (Вінніпег, 1949), він охоплює 1901–1914 рр., а другий – «Мої спогади про недавнє минуле», оповідає про події 1914–1920 рр. [Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле... – С. 524; Веденєєв Д. Дмитро Дорошенко / Енциклопедія Сучасної України. Т. 8: «Дл» – «Дя» / Гол. Ред-кол.: Дзюба І.М., Київ, 2008. – С. 339].

******Іван Куровець (17.01.1863 р. у с. Бятыччі Камінко-Струмилівського повіту в Галичині (тепер Кам'яно-Бузький район Львівської обл. – 13.05.1931 р., м. Львів). Середню освіту здобув у Львівській Академічній гімназії. У 1887 р. закінчив Медичну Академію у Відні. Навчаючись в австрійській столиці, долучився до громадської праці в студентському товаристві «Січ». З 1889 р. працював лікарем у Калуші, де здобув авторитет як висококваліфікований фахівець. Організатор медичної служби ЗУНР. У Калуші брав активну участь в українському русі – став одним з засновників «Народного Дому» та місцевої філії «Хлопського Банку». Як член Української національно-демократичної партії (УНДП) відвідав кожне село Калущини. У 1908 і 1913 рр. обирався депутатом Галицького сейму від Калуського повіту. У період Першої світової війни І. Куровець перебував у Калуші під московською окупацією. Відступаючи, російські солдати влаштували грабунок і погром у його помешканні. [Павлишин О. Іван Куровець / Олег Павлишин // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/18/150Kurovec.pdf>].

*******Іван Красковський (24.06.1880 р., с. Дубичі Гродненська губернія (нині Польща) – 23.08.1955 р., Братислава) – громадсько-політичний діяч. 1903–1905 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Варшавського університету, звідки звільнений за участь у нелегальному студентському гуртку. У 1907 р. закінчив Санкт-Петербурзький університет. У 1907–1914 рр. вчителював у м. Вільно (нині Вільнюс). До Києва переїхав у 1915 р. Брав участь у революційних подіях 1917 р. Наприкінці квітня 1917 р. призначений комісаром Тернопільської губернії Воєнного генерал-губернаторства областей Галичини і Буковини. Від грудня – товариш голови Генерального секретаріату УНР В. Винниченка. У період Української Держави – співробітник МЗС, голова Української дипломатичної місії на Кавказі, посол УНР у Грузії. На еміграції мешкав у Польщі, Литві, Латвії. [Гуцал П. Іван Красковський // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: В-во «Наукова думка», 2008. – С. 294–295].